

Danijel Alerić

IMOTSKI TOPONIMI *VRLIKA* ILI *VRLJIKA* I *MATICA*

U svom toku kroz Imotsko polje najduži je pritok rijeke Neretve poznat pod imenom *Vrlika* ili *Vrljika* i pod imenom *Matica*. Kako je nastalo ime *Vrlika* ili *Vrljika*, kojim se danas u naseljima oko njegove prve dionice označuje uglavnom samo taj pritok, a u naseljima što su upućena na njegovu drugu, puno dužu dionicu – samo dio sela Prološca u kojem taj pritok izvire. Odakle ime *Matica*, kojim se taj pritok označuje u naseljima što su upućena na njegovu drugu dionicu, ali kojim se na južnoslavenskom prostoru označuje i nekoliko drugih tekućica.

Najduži pritok rijeke Neretve, koji izvire nešto zapadnije od Imotskoga i teče dragocjenom dolinom o kojoj je pisano kao o »dolini rijeke Nila u Jugoslaviji«, općenito je zanimljiv osobito po tome što u svom toku nosi nekoliko posve različitih imena. Pođe li se od njegova izvora, ta se imena – zajedno sa svojim inačicama – javljaju u okolnim naseljima ovim redom: 1. *Vřlika* ili *Vřljika*, 2. *Matica*, 3. *Tihaljina*, *Rika* ili *Tihaljska rika*, 4. *Mlade*, *Mladi*, *Pròkop* ili *Nđvi pròkop*, 5. *Tribižet*, *Trebížet* ili *Trebižat*.

O većini sam imena te tekućice već govorio u trima svojim objavljenim priložima.¹ Ovdje će biti govora o njezinim imenima *Vrlika* ili *Vrljika* i *Matica* koja se, uzeta zajedno, čuju u naseljima što su upućena na njezine prve dvije dionice, ali i o imenu *Vrlika* ili *Vrljika* kojim se u većini tih naselja označuje samo dio sela Prološca, onaj u kojem ta tekućica izvire. Razumije se, ti su toponimi nastali i još žive na području oko Imotskoga. Ipak, pod utjecajem škole i birokracije, ekonom se *Vrlika* ili *Vrljika* i potamonim *Matica* čuju sve rjeđe, a s njima nestaje i potamonimnoga oblika *Vrlika*.

¹ Usp. D. Alerić, *Hercegovački toponim Tribižet, Trebižet ili Trebižat*, Filologija, knj. 16, Zagreb 1988, str. 1-12; D. Alerić, *Ime Tihaljina*, Župa Tihaljina, Duvno 1989, str. 11-14; D. Alerić, *Neobično hercegovačko riječno ime Mlade ili Mladi*, Rasprave Zavoda za hrvatski jezik, knj. 19, Zagreb 1993, str. 51-61.

1. *VRLIKA* ILI *VRLJIKA*

Imenom *Vrlika* ili *Vrljika* označuje se danas na području oko Imotskoga u prvom redu imotski pritok rijeke Neretve, ali uglavnom samo u naseljima koja su upućena na njegovu dionicu od izvorišta u selu Prološcu, uvrh Imotskoga polja, pa, otprilike, do Kamena mosta, u dužini od kojih 5–6 km. Iako se u tim naseljima može čuti i oblik *Vrlika* i oblik *Vrljika*, ipak se u onima između njih koja se nalaze bliže riječnom koritu, a pogotovu bliže riječnom izvorištu, praktično čuje samo drugi oblik (*Vrljika*). Prvi je put, koliko mi je poznato, to ime imotske tekućice potvrđeno na dvjema geografskim kartama Dalmacije: na prvoj, Santinijevoj, koja je izdana g. 1780, potvrđeno je u potalijanjsku hrvatskom obliku *Vrljika*, tj. u obliku *Verglica*,² na drugoj, nepotpisanoj i neizdanoj, koja je izrađena vjerojatno iste g. 1780, potvrđeno je u potalijanjsku hrvatskom obliku *Vrlika*, tj. u obliku *Verlica*.³

Na imotskom je području u prošlosti i cijelo jedno naselje označivano imenom *Vrlika* ili *Vrljika*. Koliko mi je poznato, ime je toga naselja potvrđeno prvi put g. 1685, dakle stotinjak godina prije riječnoga imena, u *Kronaci* fra Pavla Šilobadovića, i to u obliku *Vrlika*: »1685., miseca veljače na 10. kod Imockoga... opališe ništo kuće, sina i mlina na Vrlici.«⁴ G. 1759. potvrđeno je i u djelu mnogo glasovitijega fra Andrije Kačića Miošića, ali u obliku *Vrljika* (u tome obliku Kačić donosi i ime puno poznatijega naselja Vrlikē u Sinjskoj krajini):

*Junak biše Vranješević Grgo,
al i njemu glavu odsikoše
na Vrljici izpod Imoskoga.*⁵

Treba uzeti da je ime toga naselja u obliku *Vrljika* potvrđeno i na Santinijevoj karti iz g. 1780, u potalijanjsku obliku *Veglica* kojim se na njoj označuje upravo naselje u izvorištu imotske tekućice.⁶ Na taj zaključak upućuje s jedne strane činjenica da ni u izvorištu imotske tekućice ni u njegovoj okolini Santinijevu ekonimu *Veglica* nema traga u odgovarajućem hrvatskom obliku **Veljika*, a s druge strane realna pretpostavka da je već potalijanjski ekonimni oblik **Verglica* na Santinijevoj karti pogreškom – pod utjecajem podsvjesne težnje za olakšanjem izgovora – osvanuo bez slova *r* (na toj se karti, npr., i glasoviti ekonim *Ljubuški* javlja u jednako manjkavu obliku *Gliubuchi*, bez slova *s*). – Tim se imenom još i danas označuje manji ili veći dio sela Prološca, onaj oko znamenite crkve posvećene Velikoj Gospi, odnosno onaj oko glavnoga izvora Neretvina imotskoga pritoka.

² Usp. P. Santini, *Nouvelle carte de la partie orientale de Dalmatie...*, Venecija 1780.

³ Ta se druga geografska karta Dalmacije čuva u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu pod inv. br. 1275 (podatak da je izrađena vjerojatno g. 1780. dala mr. Mirela Slukan, voditeljica Kartografske zbirke u toj ustanovi).

⁴ Usp. S. Zlatović, *Kronaka o Pavla Šilobadovića o četovanju u Primorju (1662–86.)*, Starine, knj. 21, Zagreb 1889, str. 110.

⁵ Usp. A. Kačić Miošić, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, Zagreb 1942, str. 598.

⁶ Usp. P. Santini, o. c.

Ono se ponajviše čuje izvan područja na kojem se čuje riječno ime *Vrlika* ili *Vrljika*, i to redovito u sintagmama *nà Vrliku* ili *nà Vrljiku* i *nà Vrlici* ili *nà Vrljici*. Tako se npr. u Zmijavcima i Runovićima, selima u kojima se slijedeća dionica toga Neretvina pritoka označuje imenom *Matica*, mogu čuti i rečenice *Idem nà Vrliku na zavit*, *Bila sam nà Vrlici*, itd. Ali, da su te sintagme u istom značenju uobičajene čak i u samom gradu Imotskom, koji je upućen uglavnom na početnu dionicu Neretvina pritoka, svjedoči najbolje rođeni Imoćanin Boris Pervan, u članku koji je objavljen g. 1989: »I danas kada se u Imotskom kaže *Idem na Vrljiku*, ne misli se da se ide na bilo koje mjesto uz obale rijeke Vrljike, već se to mjesto locira na izvor rijeke Vrljike, kod Zdilarovih kuća.«⁷

U Akademijinu *Rječniku* ime se imotske tekućice i naselja u obliku *Vrlika* ili *Vrljika* uopće ne spominje.⁸ To ime sve donedavna nije bilo spominjano ni u drugim filološkim djelima. Nikakvo, dakle, čudo što za nj nije znao ni veliki hrvatski etimolog Petar Skok, koji je bio rođen daleko od Imotskoga. Prvi ga od filologa spominje i tumači istom Mate Šimundić, pravi sin Imotske krajine, u djelu koje je tiskano g. 1989. Tumači ga ovako: »Ekon. i hid. *Vrljika* ishode od kor. morfema *vrlj-ati* – krivudati, tumarati, skitati se – i suf. morfema *-ika*. Tvrdnju podupire i prid. *vrlj-iv* – razrok.«⁹ Na žalost, mora se reći da to tumačenje počiva na vrlo krhkim temeljima:

1. Šimundić uzimlje kao da se imotski toponim uopće i ne javlja u obliku *Vrlika*, nego samo u obliku *Vrljika*. Čini to ignorirajući čak i oba starija zapisa s oblikom *Vrlika* koje u svom tekstu navodi kao dokaz da »za vrijeme turske vlasti Vrljika bi naseljem«: Šilobadovićeve iz g. 1686 (»s Vrlike i Muhića kule«) i Formaleonijev iz g. 1787 (»Verlicca, villaggio e fiume«).¹⁰ Naravno, oblik *Vrlika* ne bi mogao biti izveden od glagola *vrljati*, a nikako se ne smije pomišljati da je nastao od oblika *Vrljika* jer je oblik *Vrljika* stabilan upravo zbog postojanja glagola *vrljati*.

2. Šimundić prešutno uzimlje – usprkos objema spomenutim starijim potvrdama koje navodi – da imotskim toponimom *Vrlika* ili *Vrljika* prvotno nije označivano ni zemljište ni naselje, nego baš tekućica, pa zato taj toponim i izvodi od glagola *vrljati* 'hodati tamo-amo, tumarati, skitati se'. Ne vodi, dakle, računa o tome da se još i danas tim toponimom označuje ta tekućica samo u naseljima koja su upućena na njezinu relativno kratku početnu dionicu (iako ona nastavlja »vrljati« i pokraj naselja koja su upućena na njezinu puno dužu drugu dionicu), što upućuje na logičnu

⁷ Usp. B. Pervan, *Imotski na zemljopisnim kartama*, Imotska krajina, Imotski, 18. siječnja 1989, str. 8. – Po auorovoj usmenoj primjedbi, a i po mm sjećanju, citirana se rečenica u tome odlomku iz njeova članka u izvornom imotskom govoru izgovara upravo *Idem na Vrliku*.

⁸ Usp. Akademijin *Rječnik* (= *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. 1-23, izd. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1880-1975), s. v. 2. *Vrlika* i 2. *Vrljika*.

⁹ Usp. M. Šimundić, *Ekonomi Imotske krajine*, Čuvari baštine, Imotski 1989, str. 504.

¹⁰ *Ib.*, str. 504.

pretpostavku da je njime prvotno označivano baš zemljište ili naselje u izvorištu te tekućice.

3. Šimundićeva tvrdnja da je imotski toponim *Vrlika* ili *Vrljika* izveden »od kor. morfema *vrlj-ati*« s pomoću nastavka *-ika* nije baš posve u skladu s činjenicom da se nastavak *-ika*, po nespornoj tvrdnji gramatičara Maretića, »veže s osnovama imeničkim i pridjevnim«, a »vrlo rijetko... neposredno s korijenom«. ¹¹

4. Da je imotski toponim *Vřlika* ili *Vřljika* nastao, kako misli Šimundić, od glagola *vrljati*, koji se u okolici Imotskoga čuje s akcentom *vřljati*, taj toponim, bez sumnje, danas ne bi bio izgovaran s akcentom *Vřlika* (*Vřljika*), nego s akcentom **Vřlika* (**Vřljika*), utoliko prije što, po Maretiću, »sve riječi s nastavkom *ika* imaju spori akcent na trećem slogu od kraja«. ¹²

Već sam kazao da glasoviti hrvatski etimolog Petar Skok nije znao za imotski toponim *Vrlika* ili *Vrljika*. Ali, njemu je, naravno, bilo dobro poznato da se imenom *Vřlika* označuje naselje u Sinjskoj krajini, ono koje se je do dolaska Turaka nalazilo u izvorištu rijeke Cetine, odnosno ono koje se poslije dolaska Turaka – zbog preseljenja stanovništva – nalazi nekoliko kilometara južnije. ¹³ O porijeklu i značenju imena toga naselja on je i pisao. Njegovo mišljenje o tome imenu moglo bi, razumije se, vrijediti i za istoliko ime na imotskom području. Kako, dakle, taj etimolog rješava problem ekonima *Vrlika* u Sinjskoj krajini?

Još g. 1921. Skok je upozorio na skupinu vrlo starih južnoslavenskih toponima koji su nastali pojednočlanjivanjem dvočlanih sintagama sastavljenih od prijedloga *vřh* i riječnoga imena u genitivu; od toponima koje u toj skupini spominje svakako je najglasovitiji srednjovjekovni toponim *Vřhbosna*, kojim je prvotno označivana župa u izvorištu rijeke Bosne. Tada je raspolagao i s više starijih potvrda imena naselja u izvorištu rijeke Cetine i uz to, bez sumnje, imao na umu vjerojatnost da je tu rijeku obližnji hrvatski puk prvotno ipak najčešće označivao toponimiziranim apelativom **Rěka*. Zato je mogao zaključiti da i ono spada u tu toponimnu skupinu. Njegov je razvoj prikazao kronološkim nizanjem njegovih sačuvanih potvrda: »a. 1185. *Verchreca* parrochia episcopatus Tiniensis = a. 1366. *Weherka*, a. 1435. *Werhrika*, a. 1451. Paval Berislavъс z *Vřhrike*, a. 1463. tako isto *Vřhrike*, danas *Vrlika* s disimilacijom *r-r > r-l*«. ¹⁴ Dakako, svoje mišljenje ponavlja Skok i u svom *Etimologijskom rječniku*, samo što u njemu dodaje da je od iste sintagme, ali zahvaljujući zamjeni drugoga glasa *r* tvorbeno bliskim glasom *n*, nastao i slovenski

¹¹ Usp. T. Maretić, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, izd. 2, Zagreb 1931, § 336.c) – Tu je Maretićevu tvrdnju prihvaćao i sam Šimundić g. 1971, kada je riječno ime *Vrlika* ili *Vrljika* bio svrstao među riječi izvedene od imeničke i pridjevske osnove (usp. M. Šimundić, *Govor Imotske krajine i Bekije*, Sarajevo 1971, str. 172).

¹² *Ib.*, § 336.c).

¹³ Usp. S. Gunjača, *Vrlika*, Enciklopedija Jugoslavije, knj. 8, Zagreb 1971, str. 544.

¹⁴ Usp. P. Skok, *Prilozi k ispitivanju srpsko-hrvatskih imena mjesta*, Rad JAZU, knj. 224, Zagreb 1921, str. 140.

ekonim *Vrhnika* (u rječniku, pogreškom, *Vrnika*).¹⁵ To mišljenje o postanku ekonima *Vrlika* u Sinjskoj krajini izgleda više nego uvjerljivo.

Nakon svega što je izneseno nameće se zaključak da je imotski toponim *Vrlika* ili *Vrljika* nastao od sintagme koja je u starije doba glasila **vr̂hv Rěky* i upućivala na zemlju i naselje u izvorištu Neretvina imotskoga pritoka, koji je tada, pogotovu u okolici svoga početnoga dijela, bio često označivan toponimiziranim apelativom **Rěka*. Od te je sintagme morala najprije nastati složenica koja je – nakon gubitka poluglasova i prijelaza glasa *ě* u *i* – zadobila oblik **Vrhrika*, dakle oblik što je u razvoju istolikoga toponima u Sinjskoj krajini čak i potvrđen. Budući da je ta složenica u tome obliku (sa dva glasa *r*) bila teško izgovorljiva, ona je nakon nekoga vremena počela živjeti u lakše izgovorljivu obliku **Vrhlika* i pri tom, zbog gubljenja etimološke prozirnosti, sve češće označivati ne samo zemlju i naselje u izvorištu imotske tekućice nego i samu tu tekućicu. Još prije 17. st. – po iščezavanju glasa *h* iz govora Imotske krajine – nastao je, konačno, oblik *Vrlika* u obama tim značenjima. Kako je već rečeno, taj se oblik i danas može čuti u tim dvama značenjima, ali se u naseljima koja su upućena na drugu dionicu imotske tekućice, npr. u Zmijavcima i Runovićima, čuje (bar u govoru izvornih govornika) samo u onom prvotnom značenju, kao ime onoga dijela današnjega sela Prološca koji se nalazi u blizini glavnoga izvora. U naseljima što su upućena na prvu dionicu imotske tekućice oblik je *Vrlika*, koji se prvi put spominje g. 1685, naknadno preinačen u oblik *Vrljika*, koji se prvi put spominje g. 1759.

Do preinake oblika *Vrlika* u oblik *Vrljika* došlo je vjerojatno najviše pod utjecajem spontane težnje da se oblik *Vrlika* u naknadno razvijenoj službi riječnoga imena dovede u vezu s poznatim glagolom *vr̂ljati* 'hodati tamo-amo, tumarati, skitati se'. Vjerojatnost te pretpostavke povećava činjenica da do preinake oblika *Vrlika* nije došlo npr. u Zmijavcima i Runovićima, gdje se on još i danas čuva samo u prvotnom značenju, kao ime zemljišta i naselja. Ipak se može vjerovati da je na tu preinaku dosta utjecala i spontana težnja da se toponim u obliku *Vrlika* dovede u vezu s bliskim prezimenima *Vrljić* (: *vr̂ljo* 'onaj koji vr̂lja, skitnica') i *Vrljićak*, *-čka* (: **vr̂ljićak*, *-čka*, 'mali vr̂ljo'),¹⁶ tj. s prezimenima koja je g. 1948. na imotskom području nosilo čak dvadeset i pet obitelji, sve iz Druma i Krivodola u okolici početne dionice imotske tekućice gdje su ta prezimena pouzdano živjela već u prvoj polovini 18. st.¹⁷ Utjecaj prezimena *Vrljić* na tu preinaku mogao je biti utoliko veći što ga je nosio i glasoviti fra Stjepan Vrljić (1677–1742), posljednji gvardijan

¹⁵ Usp. P. Skok, *Etimologijski rječnik* (= *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. 1-4, Zagreb 1971-1974), s. v. *rijeka*, *vrh*.

¹⁶ U Akademijinu *Rječniku* imenica *vr̂ljo* nije zabilježena u spomenutom značenju, ali se u okolici Imotskoga pouzdano čuje samo u tome značenju; od nje je, naravno, mogla biti izvedena i šaljiva umanjena **vr̂ljićak* (usp. u istom kraju uobičajenu šaljivu umanjenicu *curićeak* 'mala cura, djevojčica').

¹⁷ Usp. *Leksik prezimena SR Hrvatske*, Zagreb 1976, s. v. *Vrljić* i *Vrljićak*; V. Vrčić, *Župe Imotske krajine*, I. dio, Imotski 1978, str. 98. i 126-127.

staroga franjevačkoga samostana na otočiću u Prološkom blatu nedaleko od izvorišta imotske tekućice, osnivač franjevačkoga »imotskoga samostana« u Omišu i kasnije u Imotskom, organizator izгона Turaka iz Imotske krajine do kojega je došlo g. 1717. i prvi župnik u oslobođenom gradu Imotskom, onaj koji se i danas u okolici početne dionice imotske tekućice, gdje je kao franjevac najduže boravio, spominje češće nego bilo gdje drugdje.¹⁸ Toga glasovitoga fratra, koji je bio rođen u Sòvićima između Imotskoga i Gruda, bez sumnje je poznavao i njegov mlađi suvremenik fra Andrija Kačić Miošić (1704–1760). Zato i ne bi moralo biti nikakvo čudo da se, koliko mi je zasad poznato, baš u Kačićevu znamenitom djelu umjesto oblika *Vrlika* prvi put javlja oblik *Vrljika*, u onim već citiranim stihovima o pogibiji Grge Vranješevića »na Vrljici izpod Imoskoga«.

2. *MATICA*

Neretvin imotski pritok zove se imenom *Matica* u naseljima koja su upućena na njegovu drugu dionicu u Imotskom polju, i to ponajprije u Zmijavcima, Runovićima i Drinovcima. Ta dionica, koja završava u ponoru, duga je 17–18 km. To je, zapravo, ona dionica imotske tekućice koja se je do otvorenja prokopa kroz brdo Petnik (g. 1948) pretežno gubila u vlastitim poplavnim vodama što bi u jesen najčešće prekrile cijeli dio Imotskoga polja jugoistočno od ceste koja preko Kamena mosta vodi u Imotski. Imenom *Matica*, upravo *Matica (Vrlika)*, označena je ta dionica imotske tekućice i na geografskoj karti Jugoslavije razmjera 1 : 100.000, kvadrant *Makarska*. Njegove starije potvrde nisu mi poznate.

Ime *Matica* kao jedno od imena imotske tekućice nije spomenuto ni u velikom Akademijinu *Rječniku*. Doduše, u njemu je u početku 20. st. Tomo Maretić zabilježio riječno ime *Matica*, ali s naznakom da ga nosi »rječica u Crnoj Gori« koja »utječe u Zetu« i s pozivom na djelo iz kojega je te podatke preuzeo. Ovdje je ipak najbitnije da je to ime istodobno pokušao i objasniti. Dovodio ga je – iako dosta oprezno – u vezu s apelativom *matica* u prethodno iznesenom značenju »mjesto u rijeci gdje je voda najbujnija, gdje joj je korito najdublje, pa je poradi toga kao mati ostaloj vodi«. ¹⁹ Mnogo kasnije Petar Skok u svom *Etimologijskom rječniku* spominje višeznačni apelativ *matica*,²⁰ ali ne i riječno ime *Matica*. Kako mu je Akademijin *Rječnik* služio kao temeljni priručnik u radu na tome djelu i kako je volio rješavati

¹⁸ Usp. V. Vrčić, *Odjeci 250-godišnjeg rada župe imotske*, Imotski 1967, str. 18. i d. – Da je prezime fra Stjepana Vrljića glasilo upravo *Vrljić*, a ne *Vrlić*, kako ga dosljedno piše autor toga djela (možda baš pod utjecajem riječnoga imena u obliku *Vrlika* koji se čuje u njegovu rodnom mjestu Imotskom), može se zaključivati već i po grafiji *Varglich* u dokumentu iz g. 1717. koji se citira u tome djelu na str. 20, ali još bolje po Vrljićevu potpisu bosančicom u izzacima iz crkvenih matica koje citira Ante Ujević u djelu *Imotska krajina*, Split 1954, str. 93.

¹⁹ Usp. Akademijin *Rječnik*, s. v. *I. matica* o. i k.

²⁰ Usp. P. Skok, *Etimologijski rječnik*, s. v. *mati*.

onomastičke probleme, mora se uzeti da je znao i za to ime, a i za Maretićevo mišljenje o njegovu postanku. Zašto ga, dakle, nije spomenuo? Vjerojatno zato što nije prihvaćao Maretićevo mišljenje i što ga u kraćem roku ipak nije uspio zamijeniti prihvatljivijim.

Naravno, nakon upozorenja da riječno ime *Matica* ne nosi samo tekućica u okolici Imotskoga ili samo tekućica u Crnoj Gori – o njegovu se postanku može govoriti s većom sigurnošću. Ali, o njegovu će se postanku moći govoriti s još većom sigurnošću ako se kaže da se njime, koliko mi je poznato, označuju i četiri druge tekućice u okolici Neretvina donjega toka. Najpoznatija je od njih *Matica* koja izvire oko 3 km južno od Vrgorca, u vrhu polja koje nosi ime *Jezero* jer je sve do novijega vremena dijelom bilo gotovo neprestano pod vodom. Ona teče cijelom dužinom toga polja koje je dugo oko 15 km. Pri tom vrlo meandrira. Ponire, kao i imotska tekućica, na dnu jugoistočnoga dijela polja. Jedna druga *Matica* teče drugim vrgorskim poplavnim poljem, koje se zove *Rastok*, i odvodi s njega vodu u ponor koji se nalazi svega oko 1,5 km sjeverno od Vrgorca. Znatno je kraća od prve, ali vrlo meandrira, kao i ona. Imenom *Matica* zove se i jedna tekućica u močvarnom Svitavskom blatu istočno od Metkovića, a i jedna tekućica u močvarnom području jugoistočno od Opuzena.²¹

Od tekućica koje pod imenom *Matica* teku kroz druge južnoslavenske krajeve jedna je već spomenuta, ona u Crnoj Gori zahvaljujući kojoj je riječno ime *Matica* dospjelo u Akademijin *Rječnik*. Doduše, ne radi se o pritoku rijeke Zete kako tvrdi Tomo Maretić u tome djelu, pa i kako tvrdi Nićifor Dučić u djelu na koje se Maretić pozivlje (Dučić doslovno kaže da ta »rječica izvire ispod Sađavca i utječe u Zetu«).²² Na taj zaključak upućuje činjenica da je u novije doba Drago Čupić obradio temeljito hidronimiju u poriječju rijeke Zete, ali da u svojoj radnji nigdje ne spominje tekućicu pod tim imenom.²³ Mora da se tu radi o *Matici* koja, prema karti, izvire ispod brda Sađevca sjeverozapadno od Podgorice i na svom putu prima s lijeve strane dva pritoka, od kojih prvi, Crkovnicu, spominje pod tim imenom kao *Matičin* prtok i Dučić.²⁴ Ona vijuga jugozapadnim dijelom neobrađene, niskom vegetacijom prekrivene ravnice koja je, zaključujući i po svom imenu *Lješkopoljski lug* i po imenu *Lužnica* za brdsko naselje što ga okružuje (u Crnoj Gori *lug* = *trščak, bara*), izložena ili bar bila izložena periodičnim poplavama. Otprilike na polovini svoga puta mijenja ime u ime *Sitnica* i utječe u Moraču s njezine desne strane, upravo kao i Zeta, ali oko 15 km nizvodno od Zetina ušća. – I u Makedoniji postoji jedna tekućica koja je poznata pod imenom *Matica*. Ona izvire u ravnici ispod Novoselskoga brda, na udaljenosti oko 22 km sjeverno od Ohrida. Duga je svega 4–5 km. Teče močvarnim, odnosno poplavnim područjem koje se nalazi s lijeve

²¹ Za sve te četiri tekućice usp. geografsku kartu Jugoslavije razmjera 1 : 100.000, kv. *Mostar i Mljet*.

²² Usp. N. Dučić, *Crna Gora*, Glasnik Srpskog učenog društva, knj. 40, Beograd 1874, str. 34.

²³ Usp. D. Čupić, *Hidronimija sliva Zete*, Onomastica Jugoslavica, knj. 9, Zagreb 1982, str. 23-36.

²⁴ Usp. N. Dučić, o. c., str. 34.

strane Sateske reke, između Novoga Sela i Belčišta.²⁵

Sve spomenute tekućice koje su poznate pod imenom *Matica* teku, kako se vidi, nizinama na kojima se dosta dugo zadržavaju ili su se bar u prošlosti dosta dugo zadržavale poplavnne vode. Treba, dakle, zaključiti da je svaku od njih obližnji puk doživljavao kao veoma izduženo izvorište voda koje su, najčešće u ranu jesen, preplavljivale okolnu nizinu, a i kao veoma izduženo korito u koje su se te vode, najčešće u kasno proljeće, povlačile. Dapače, smije se zaključivati da je svaku od njih taj puk doživljavao i puno slikovitije: kao majku, maticu poplavnih voda koje bi se najčešće u ranu jesen, odmah po rođenju, razbježale od nje u obliku mnoštva potoka i zagospodarile okolicom, a najčešće u kasno proljeće, pod utjecajem promijenjenih klimatskih prilika, sve više sklanjale u njezino krilo i umirale, uz njezino tugovanje koje bi se očitovalo i u smanjivanju njezina vodostaja.

Razumije se da je svaku tako doživljenu tekućicu obližnji puk mogao prvotno označivati i apelativom *matica*. Istina, postojanje toga apelativa u tome značenju nije izrijekom zabilježeno ni u Akademijinu *Rječniku* ni u kojem drugom većem južnoslavenskom rječniku. Taj je apelativ u tome značenju ipak potvrđen, i to g. 1772, u Jablanczyjevu hrvatskom prijevodu jednoga njemačkoga poučnoga djela. Potvrđen je u ovoj podužoj rečenici, koju djelomično citira i Tomo Maretić u Akademijinu *Rječniku*, ali – zbog loše shvaćena značenja toga apelativa – na neodgovarajućem mjestu (pod natuknicom *I. matica k.*): »Bare koje pokraj rjekah iz jedne jal druge strane brjega od potopa takovih izlazećih vodah postanu, moguće bi bilo tako isušiti da se, onda kada potop prestade i *matica* u svoje naravne brjegove natrag stupi, iz bare voda u ovu istu rjeku uvede i tako iscjedi.«²⁶ Može biti da je taj apelativ u tome značenju živio u kojem kutku južnoslavenskoga prostora i u novije doba. Zanimljivo je da geograf Josip Roglić, koji je rođen u Župi podno Biokove, uzimlje da se čuje čak i u drugoj polovini 20. st.; njemu je, naime, *matica* »narodni naziv za tekućicu u poljima i blatima, iz koje se voda razlijeva pri poplavama i u nju povlači poslije plavljenja«.²⁷

Sve to, zapravo, još više potvrđuje da je riječno ime *Matica* postalo toponimizacijom apelativa *matica* u značenju 'tekućica doživljena kao izvorište ili majka poplavnih voda', a nikako u spomenutom Maretićevu značenju »mjesto u rijeci gdje je voda najbujnija, gdje joj je korito najdublje, pa je poradi toga kao mati ostaloj vodi«. Budući da je i imotska tekućica u naseljima što su upućena na njezinu drugu dionicu (onu od Kamena mosta pa sve do ponora u dnu Imotskoga polja) mogla biti doživljavana kao *matica* u tome značenju, mora se zaključiti da

²⁵ Za te dvije tekućice usp. geografsku kartu Jugoslavije razmjera 1 : 100.000, kv. *Cetinje* i *Ohrid*.

²⁶ Usp. J. Wiegand, *Priručna knjiga za slavonsku seljansku mladež... Iz nimačkog jezika u slavonski priobratio Ignatija Jablanczy...*, Beč 1772, str. 41.

²⁷ Usp. J. Roglić, *Prilog hrvatskoj krškoj terminologiji*, Krška terminologija naroda Jugoslavije, knj. 3, Zagreb 1974, s. v. *matica*. Isti je autor spominjao apelativ *matica* u tome značenju već u *Hrvatskoj enciklopediji*, knj. 4, Zagreb 1942, str. 447.

ona u njima – ponajprije u Zmijavcima, Runovićima i Drinovcima – već odavna opravdano nosi ime *Matica*.

LITERATURA

1. D. Alerić, *Hercegovački toponim Tribižet, Trebižet ili Trebižat*, Filologija, knj. 16, Zagreb 1988.
2. D. Alerić, *Ime Tihaljina*, Župa Tihaljina, Duvno 1989.
3. D. Alerić, *Neobično hercegovačko riječno ime Mlade ili Mladi*, Rasprave Zavoda za hrvatski jezik, knj. 19, Zagreb 1993.
4. D. Čupić, *Hidronimija sliva Zete*, Onomastica Jugoslavica, knj. 9, Zagreb 1982.
5. N. Dučić, *Crna Gora*, Glasnik Srpskog učenog društva, knj. 40, Beograd 1874.
6. Geografska karta Dalmacije (neizdana) koja je izrađena vjerojatno g. 1780. i koja se čuva u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu pod inv. br. 1275
7. Geografska karta Jugoslavije razmjera 1 : 100.000 koju je u vrijeme postojanja te države izdavao Vojnogeografski institut u Beogradu
8. S. Gunjača, *Vrlika*, Enciklopedija Jugoslavije, knj. 8, Zagreb 1971, str. 544.
9. A. Kačić Miošić, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, Zagreb 1942.
10. *Leksik prezimena SR Hrvatske*, Zagreb 1976.
11. T. Maretić, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, izd. 2, Zagreb 1931.
12. B. Pervan, *Imotski na zemljopisnim kartama*, Imotska krajina, Imotski, 18. siječnja 1989, str. 8.
13. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. 1–23, izd. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1880–1975.
14. J. Roglić, *Dalmacija, Vode*, Hrvatska enciklopedija, knj. 4, Zagreb 1942, str. 446–448.
15. J. Roglić, *Prilog hrvatskoj krškoj terminologiji*, Krška terminologija naroda Jugoslavije, knj. 3, Zagreb 1974.
16. P. Santini, *Nouvelle carte de la partie orientale de Dalmatie...*, Venecija 1780.
17. P. Skok, *Prilozi k ispitivanju srpsko-hrvatskih imena mjesta*, Rad JAZU, knj. 224, Zagreb 1921.
18. P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. 1–4, Zagreb 1971–1974.
19. M. Šimundić, *Govor Imotske krajine i Bekije*, Sarajevo 1971.
20. M. Šimundić, *Ekonomi Imotske krajine*, Čuvari baštine, Imotski 1989.
21. A. Ujević, *Imotska krajina*, Split 1954.
22. V. Vrčić, *Odjeci 250-godišnjeg rada župe imotske*, Imotski 1967.
23. V. Vrčić, *Župe Imotske krajine*, I. dio, Imotski 1978.

24. J. Wiegand, *Priručna knjiga za slavonsku seljansku mladež... Iz nimačkog jezika u slavonski priobratio Ignatija Jablanczy...*, Beč 1772.
25. S. Zlatović, *Kronaka o. Pavla Šilobadovića o četovanju u Primorju (1662–86.)*, Starine, knj. 21, Zagreb 1889.

SUMMARY

THE IMOTSKI TOPONIMES *VRLIKA* OR *VRLJIKA* AND *MATICA*

The longest tributary stream of the Neretva river which springs in the village Proložac, west of Imotski and which is known by several completely different names; it has in its flow through Imotski field (Imotsko polje) two different names: *Vřlika* or *Vřljika* and *Matica*.

The name *Vrlika*, or more often *Vrljika* denotes now in the first place the streaming water, but only near its first section. As the name of the Imotski stream has been recorded for the first time on two maps of 1780, on one of the maps it bears the form of *Vrlika* on the other *Vrljika*. Today the name *Vrlika* or, less often, *Vrljika* denotes a part of the village Proložac, the part near the main source of the stream, this name is mostly used in settlements which are oriented to its other, much longer section. As the name of the Imotski settlement it is mentioned in the form *Vrlika* as early as 1685 and in the form *Vrljika* as early as 1759.

Mate Šimundić was the first who tried to examine this Imotski toponim in 1989, but his explanation that it comes from the verb *vrljati* which means walk here and there, wonder, stray doesn't sound convincing. He might have come to this conclusion because he was not familiar with very convincing Skok's opinion on the origin of the place-name *Vřlika* at the source of the Cetina river. Thus, it can be assumed that in the vicinity of Imotski in old times the syntagm **vr hь Rěky* could be often heard, especially when referring to the territory and the settlement near the source of the Imotski streaming water which was at the time denoted by the appellative **Rěka*. That syntagm could easily give a compound, which in the course of time, due to phonetic changes, got the form **Vrhrika* and **Vrhlika*, and this form, as it lacked etymological transparency, more and more often started to denote the *Vrlika* streaming water. This form, after losing the sound *h*, gave the final form *Vřlika*. And this last form, under the influence of the verb *vrljati* and native last names *Vrljić* and *Vrljićak*, could easily be changed to the, today far commoner, form *Vřljika*.

The name *Matica* denotes Imotski streaming water in the settlements oriented to its other section, the one which, until the tunnel was opened in 1948, usually lost itself in its own flooded waters which would in the autumn cover the greatest part of the Imotski field.

Tomo Maretić didn't know that this streaming water bears the name of *Matica*, but he knew that this was the name of one of the streaming waters in Montenegro. He was the only one, until the present time, who tried to explain the name, as early as in the beginning of the 20th century. He connected the name - although rather cautiously - with the appellative *matica* (main current) which meant »the part of the river where the water is overflowing, where the river bed is the deepest and thus it is like a mother to other waters«.

The origin of the name *Matica* can be discussed with more certainty if we know that in the South Slavic area it denotes at least four more streaming waters in the vicinity of the down stream of the Neretva river and one streaming water of the Sateska river in Macedo-

nia. All mentioned streaming waters flow in valleys in which there are, or at least there were in the past, flood waters. Thus, we can conclude that the name *Matica* originated by toponimization of the appellative *matica* with the meaning 'the streaming water as a source or a mother of flood waters', which has as yet passed unnoticed, although it has been confirmed a long time ago. As the Imotski streaming water in the settlements which are oriented towards its other section could be thought as *matica* in that meaning, we have to conclude that it had been justly carrying the name *Matica* for this reason.

Key words: Croatian onomastics: *Vrlika, Vrljika, Vrljić, Vljičak, Matica*